

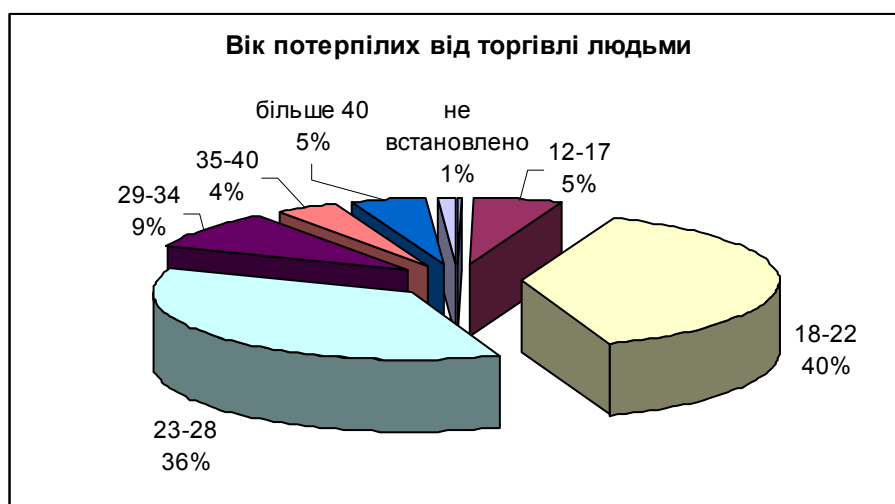
**Статистичний аналіз
анкет потерпілих від торгівлі людьми, які звернулись до регіональних центрів
“Жінка для жінки” Проекту попередження торгівлі людьми
(станом на 1 квітня 2004 р.)**

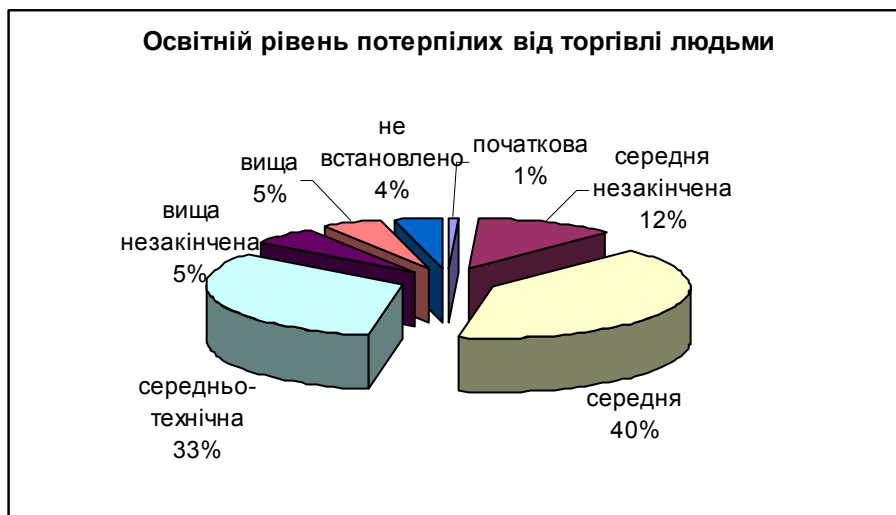
С початку роботи Проекту попередження торгівлі людьми в Україні (здійснюється Winrock International за фінансування USAID) до обласних Центрів “Жінка для жінки”, які працюють в рамках цього проекту, надійшло 277 повідомлення безпосередньо від потерпілих або від їх рідних та близьких, в тих випадках, коли потерпілі ще не повернулись додому. Цей аналіз базується на даних, одержаних внаслідок опитування потерпілих за заздалегідь розробленим переліком запитань.

Фактори та обставини, що призводять до торгівлі людьми

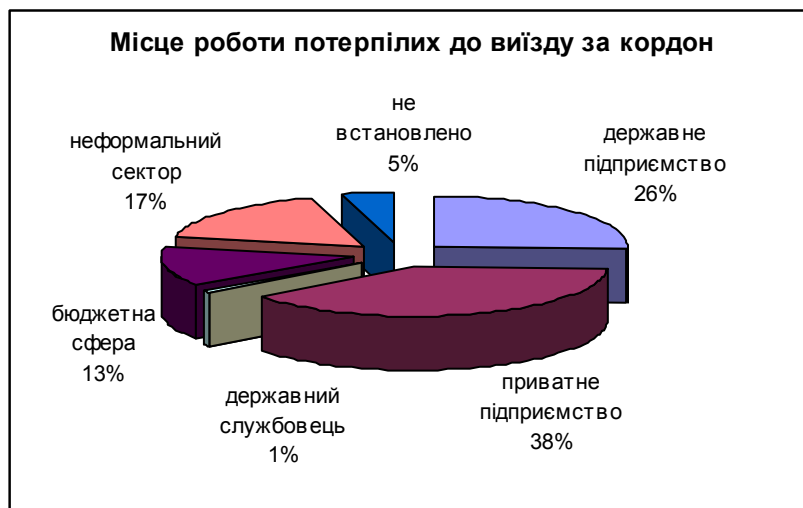
Слід зазначити, що головними чинниками, які сприяють виїзду українських громадян за кордон з метою працевлаштування є, з одного боку, безробіття, низька заробітна плата, вигідне географічне розташування України та можливість вільного виїзду громадян за межі держави, а з іншого — високі прибутки та низькі ризики міжнародних злочинних угруповань, причетних до торгівлі людьми.

Вивчення одержаних даних свідчить, що 98,92% потерпілих — це жінки, громадянки України, найчастіше віком 18-28 років (75,09%), переважна більшість яких проживає в містах (53,43%) і обласних центрах (29,24%), незаміжніх (53,43%) або розлучених (20,22%), з середньою та середньо-спеціальною освітою (84,84%), біля третини з яких не мають спеціальності (32,85%), 38,64% з них працювали на приватних, а 25,76% — на державних підприємствах і одержували зарплату в розмірі до 200 гривень (79,06%).

Привертає увагу той факт, що 43,32% потерпілих до виїзду за кордон взагалі не працювали, а в 51,99% жінок грошей не вистачало навіть на придбання необхідних продуктів харчування.

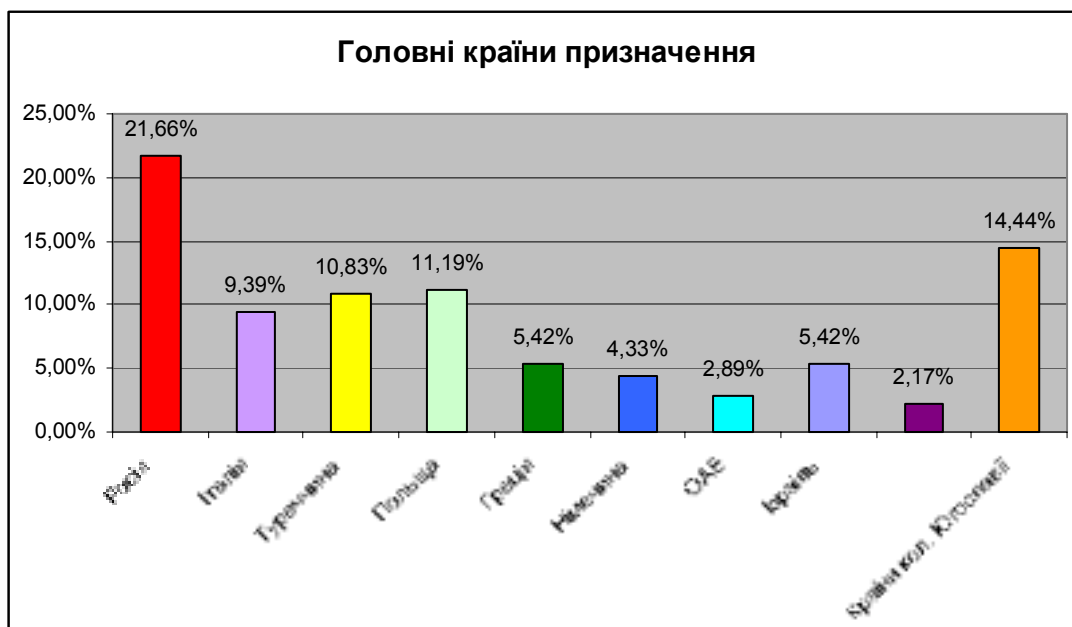
Отже, головними причинами, які підштовхують громадян України до виїзду за кордон з метою працевлаштування, є безробіття або низька заробітна плата, що не дозволяють задовольнити базові потреби та створити необхідні умови проживання в Україні. Скоріше за все, така тенденція у найближчі роки буде зберігатися, оскільки за даними дослідження, проведеного в Україні у травні 2003 року співробітниками Центру ім. О.Разумкова, понад 60% випускників середніх шкіл не бачать своєї перспективи в Україні.

Привабливість цього виду злочинного бізнесу пояснюється його транснаціональним характером, високими прибутками і низькими ризиками для злочинців, вразливістю становища потерпілих в країнах перебування, корупцією, а також складністю процедур та механізмів міжнародної співпраці та взаємодії правоохоронних органів.

Основні напрями виїзду жінок за межі України з метою працевлаштування

В силу різних, як об'єктивних, так і суб'єктивних, причин пріоритетність напрямків і країн, до яких виїжджають громадяни України з метою працевлаштування та потерпають від торгівлі людьми, час від часу змінюються. Раніше такими країнами найчастіше були: Німеччина, Туреччина, Греція, Італія, Польща, Чехія та країни колишньої Югославії.

Впродовж останніх років ці тенденції знову зазнали певних змін. Так, за останніми даними опитування Проекту попередження торгівлі людьми найбільше жінок мігрували в пошуках роботи до Російської Федерації – 20,94%, до Польщі – 12,64%, Туреччини – 11,19%, колишньої Югославії – 10,47%, Італії – 9,39% та найбільше потерпіли від різного виду експлуатації в Росії – 21,66%, країнах колишньої Югославії (Боснії, Македонії, Сербії, Косово та Словенії) – 14,44%, Польщі – 11,19%, Туреччині – 10,83% та Італії – 9,39% жінок, країнами призначення були також Греція, Німеччина, Ізраїль, Іспанія, Болгарія, ОАЕ та інші.

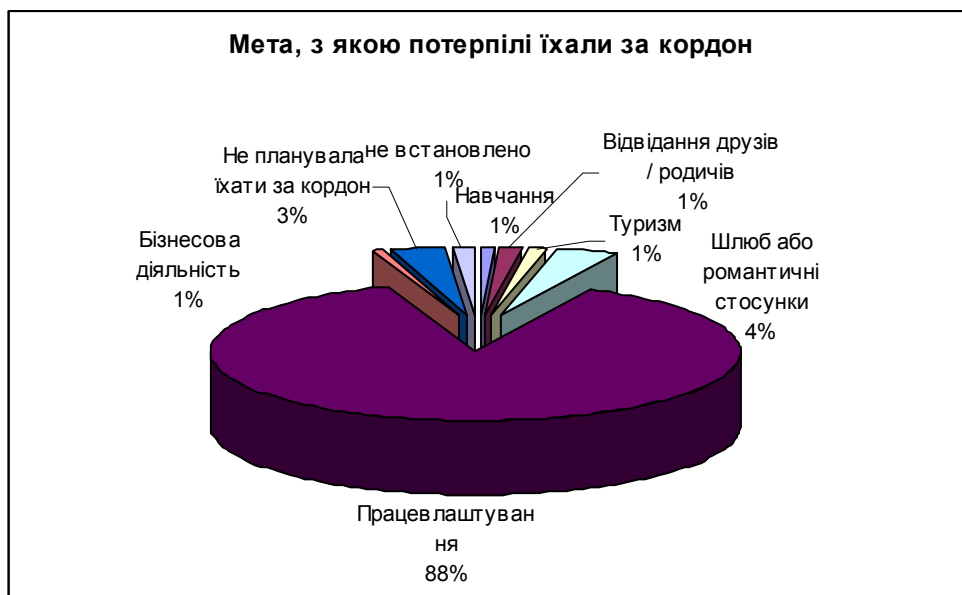

До країн з візовим режимом 87,36% потерпілих в'їхали за легальними туристичними візами та документами, що засвідчують особу, користуючись автомобільним транспортом (48,01%), потягом (31,41%), літаком (24,91%).

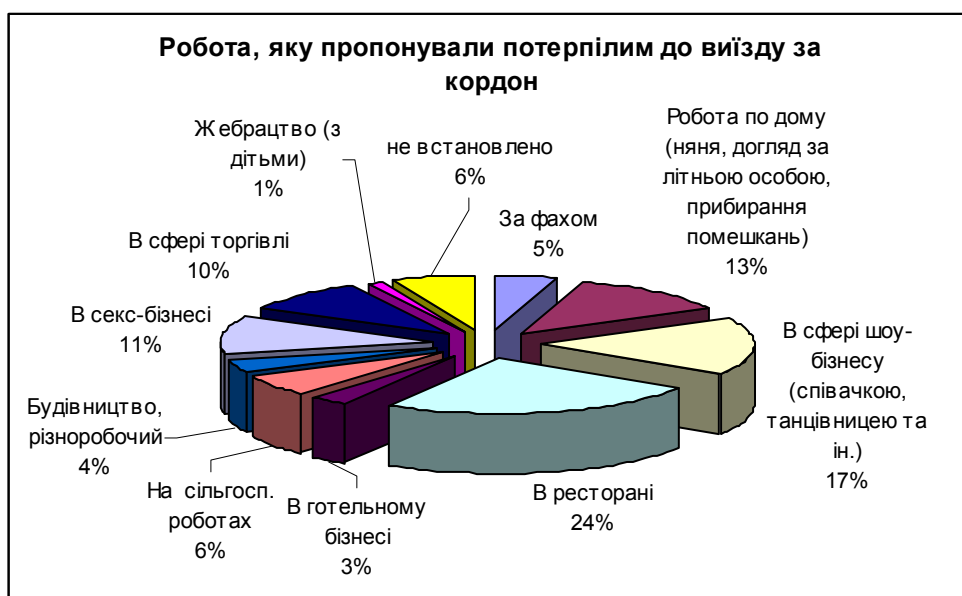
Привертає увагу той факт, що Російська Федерація все частіше стає для українських громадян не тільки транзитною країною, а й країною призначення. Прогнозуючи розвиток ситуації на наступні роки, можна стверджувати, що в зв'язку з розширенням кордонів Європейського Союзу та введенням візового режиму між Україною та сусідніми країнами (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина), кількість українських громадян, яка буде мігрувати в пошуках роботи до Росії і через Росію до третіх країн, значно зросте.

Робота за кордоном. Сподівання та реальність

Дані нашого дослідження про вік потерпілих від торгівлі людьми, говорять про те, що люди більш зрілого віку значно рідше потрапляють до рук торгівців людьми (лише 4,69% серед потерпілих становлять особи старше 40 років). Це дає можливість зробити висновок про те, що особи зрілого віку здатні більш правильно зорієнтуватись в ситуації та приймати виважені раціональні рішення, крім того, наприклад, жінки старше 40 років менш привабливі для сексуальної експлуатації, яка все ще лишається одним з найпоширеніших видів торгівлі людьми (68,95%). Варто також зазначити, що в цьому питанні значну роль відіграє гендерний аспект. Адже особи у віці до 30 років, які виїжджають за кордон з метою влаштуватись на некваліфіковану роботу, це переважно жінки, які і належать до основної групи ризику. Нелегальний статус в країні перебування, наявність боргів, вимушена згода на будь-яку роботу, мовний бар'єр і загальна вразливість становища перетворює їх в легку здобич для торгівців людьми.

Слід звернути увагу на те, що переважній більшості майбутніх потерпілих під час вербування пропонувалась саме некваліфікована робота за кордоном: в ресторані (24,19%), в сфері шоу-бізнесу (16,97%), прибиральницею, нянею (12,64%), в секс-бізнесі (11,19%), в торгівлі (9,75%), на будівництві, в готельному бізнесі (3-4%), на сільськогосподарських роботах (6,14%).

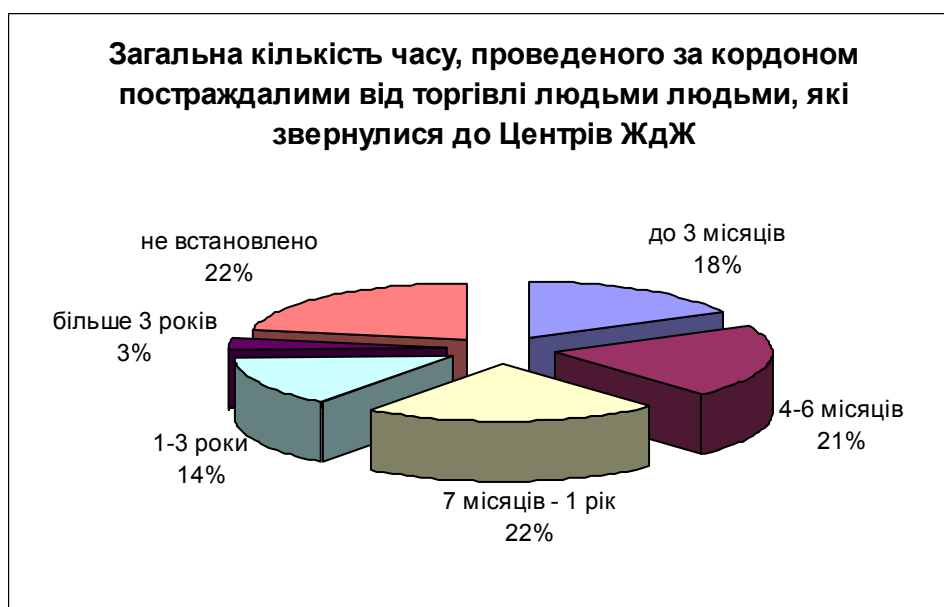
Таким чином, можна зробити висновок, що за кордоном попит на некваліфіковану працю жінок молодого віку дуже високий, і саме цю обставину активно використовують вербувальники та торгівці людьми, легко переконуючи дівчат і молодих жінок у тому, що для роботи в сільському господарстві, прибиральницею, в ресторані чи танцівницею не потрібна спеціальність та знання іноземної мови.

Цікаво, що в якості вербувальників, майже на рівні виступали як чоловіки (49,46%) так і жінки (47,65%), 63,54% яких є громадянами України. Були серед вербувальників і громадяни зарубіжних країн (Росії, Греції, Ізраїлю, Албанії, Грузії та ін.).

Матеріали цього дослідження свідчать про те, що переважна більшість потерпілих жінок одержали пропозицію щодо працевлаштування за кордоном від своїх знайомих (67,87%) і лише 10,11%, як то кажуть, “кльнули” на оголошення в засобах масової інформації. Це говорить про те, що більшість осіб, які мають досвід роботи за кордоном, в тому числі і негативний, повертаючись на батьківщину, недостовірно розповідають знайомим про свої поневіряння в тій чи іншій країні, а іноді і навмисно поширюють неправдиву інформацію про реальні умови роботи за кордоном, свідомо чи несвідомо впливаючи на формування бажання співрозмовника теж пошукати щастя за межами своєї країни.

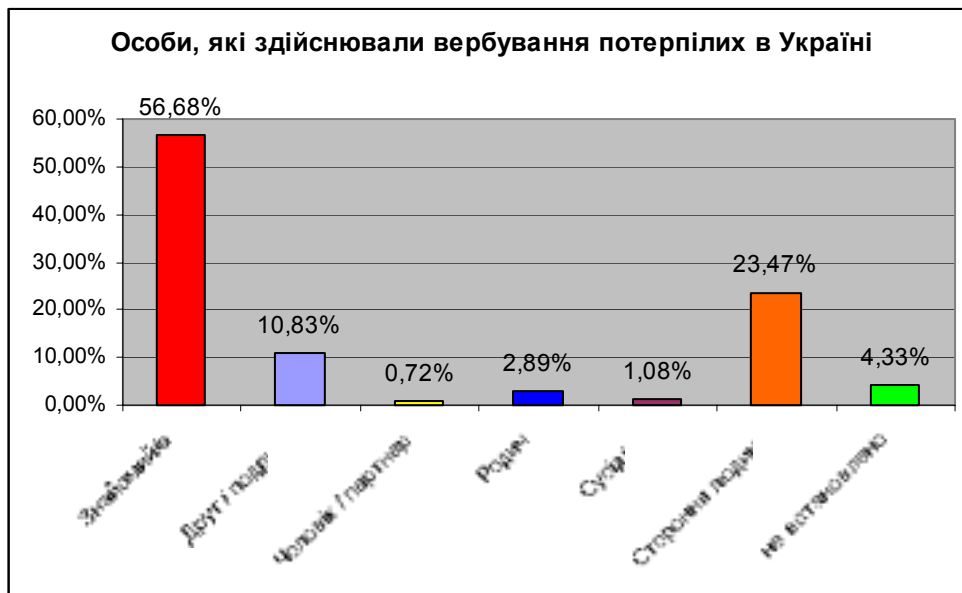
Яку ж мету переслідували українські громадянки, від’їжджаючи на роботу до зарубіжних країн? Більше половини опитаних (64,62%) відповіли, що хотіли заробити гроші на елементарні щоденні витрати, 18,77% жінок хотіли заробити гроші на ремонт чи придбання квартири, 15,16% — повернути борги, а 10,11% — заробити для навчання дітей.

Перед виїздом за кордон 24,19% жінок пропонувалась робота в ресторанах, 16,97% — співачкою або танцівницею, 12,64% — хатньою робітницею, 11,19% — у сфері надання сексуальних послуг, 9,75% — в торгівлі, а також різноробочими в сільському господарстві, на будівництві, в готелях і, навіть, жебракувати з дітьми. При цьому, слід зазначити, що у 88,45% випадків ніяких попередніх письмових угод чи контрактів не укладалось. Насправді ж, як показує опитування, 68,95% потерпілих примусили надавати сексуальні послуги, інших експлуатували в домашньому господарстві (9,03%), в якості танцівниць або співачок (6,5%), різноробочих, ресторанних робітниць, в сільському господарстві, на будівництві, в торгівлі, при цьому, 50,18% потерпілих взагалі не одержали ніякої платні за роботу, 63,90% були змушені тривалий час працювати без оплати, 40% опитаних за весь час роботи за кордоном змогли заробити суму, яка не перевищувала еквівалент 150 доларів США, і лише 9,75% мали можливість інколи надсилати незначні суми грошей додому.

В середньому, потерпілі працювали за кордоном від 3 місяців до 1 року (62,45%), 88,81% з них вперше виїхали за межі України, 98,56% опитаних вважають себе потерпілими внаслідок торгівлі людьми, лише 3 жінки з числа опитаних мають наміри і надалі шукати роботу за кордоном.

Характерно, що понад 56% жінок були завербовані знайомими людьми і з їх допомогою виїхали за межі України, 23,47% були завербовані сторонніми особами, а 12,64% скористались при виїзді послугами туристичних агенцій. Головним способом вербування, який застосовувався торгівцями людьми, були обіцянки працевлаштування – 83,75%, у 50,9% випадків вербувальники брали на себе клопоти, пов’язані з оформленням документів на виїзд та відкриттям візи.

81,59% потерпілих дізнались про те, що вони продані, вже знаходячись за межами України, при чому, лише деякі з них були очевидцями факту передачі грошей, або чули розмову між торгівцями людьми про умови їх продажу.

Переважна частина опитаних (87%) повідомили, що їх пересування під час роботи за кордоном було обмежене або дозволялось лише у супроводі, 61,73% жінок було взагалі заборонено контактувати з рідними, 22,74% могли телефонувати додому лише під контролем, тільки 2,89% опитаних регулярно одержували медичну допомогу, в той же час 34,66% були позбавлені можливості одержувати таку допомогу, а 21,03% опитаних могли одержати медичну допомогу лише у випадку крайньої потреби.

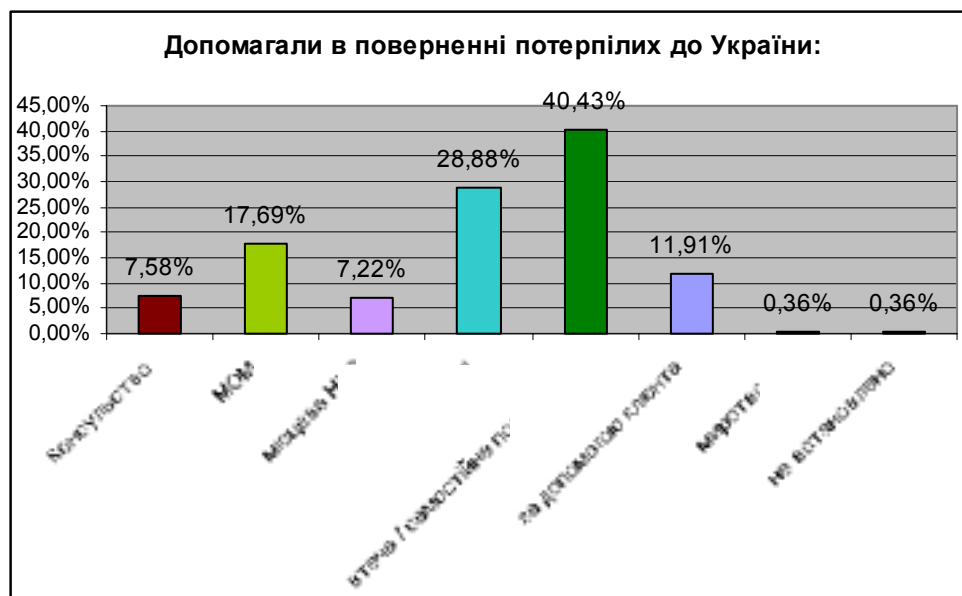

84,12% потерпілих відчували постійне насильство і утиски під час роботи, в тому числі: психологічне — 81,95%, сексуальне — 62,45%, економічне — 64,98%, фізичне — 59,57% жінок. Найчастіше вони потерпали від сутенерів – 41,88%, клієнтів – 39,71%, роботодавців – 36,82% та трафікерів –32,13%. 36,1% потерпілих мали борги перед роботодавцем, 32,13% були змушені вживати алкогольні напої та 6,86% - наркотичні засоби. Серед потерпілих, яких експлуатували в секс-бізнесі, 31,41% мали від 3 до 6 клієнтів щодоби, 7,22% — від 9 до 12 клієнтів, а 4,69% — більше 12 клієнтів щодоби, при цьому 42,24% потерпілих були змушені надавати секс-послуги без заходів безпеки.

Майже кожний з мігрантів, працюючи за кордоном нелегально, зіштовхується з порушенням своїх прав. Їх умовно можна поділити на три групи. Одні з них, які постраждали найменше, виконували обумовлені трудові обов'язки, але були обмануті в оплаті праці, інші стали потерпілими внаслідок експлуатації праці, а треті — від сексуальної експлуатації. Вони не могли покинути цю роботу, оскільки не мали при собі ні документів, що засвідчують особу, ні коштів на повернення, свобода їх пересування була обмеженою, вони одержували погрози розправи над ними, або рідними та близькими, мали заборгованість перед роботодавцем чи посередником, боялись бути заарештованими поліцією та депортованими.

Шляхи повернення на батьківщину. Надання допомоги потерпілим

Розшук та повернення додому потерпілих від торгівлі людьми є надзвичайно складною, часто досить тривалою і високозатратною процедурою, нерідко ускладненою відсутністю необхідних даних про потерпілу і місце її перебування, яка вимагає оперативних і, водночас, обережних дій, зважаючи на можливі ризики для потерпілих, тісної співпраці і взаємодії правоохоронних органів, консульських установ, міжнародних та неурядових організацій, як в країні походження так і в країні перебування постраждалих.

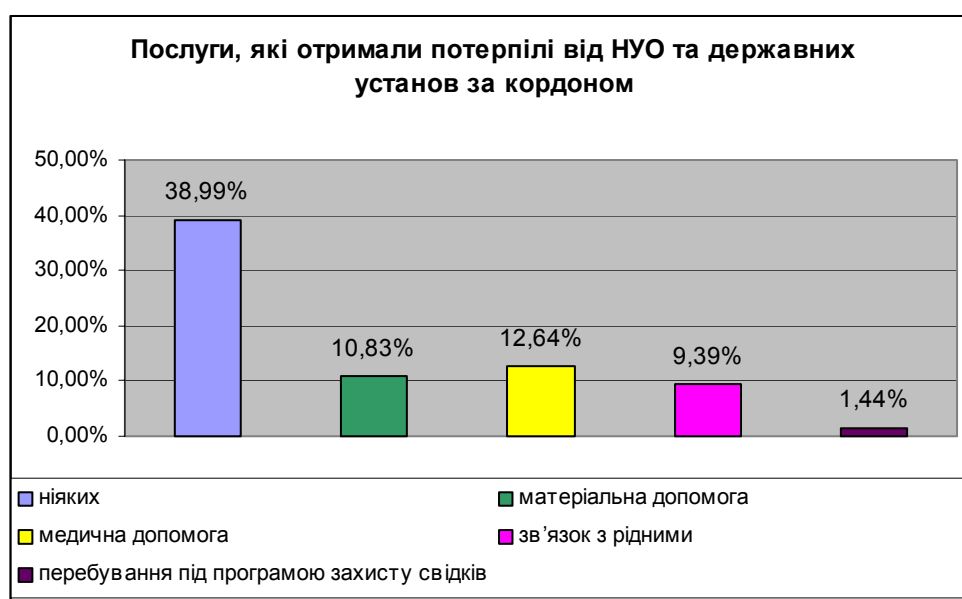

Найчастіше, розшук та повернення потерпілих на батьківщину було ініційовано їх рідними та близькими (23,10%), а також правоохоронними органами (20,22%) і неурядовими організаціями країни походження (13,36%). Само ж повернення відбувалось в результаті втечі потерпілих (40,43%), за допомогою правоохоронців (28,88%), МОМ (17,69%), а також за сприяння консульських установ, місцевих неурядових організацій, а іноді і клієнтів, 24

жінка в Україну ще не повернулись, з яких 9 оголошено в розшук як безвісті зниклих, 1 жінка покінчила життя самогубством.

В 22,38% випадків потерпілих було депортовано, причому в 8,06% випадків не зважаючи на те, що жінки повідомляли поліцію, що вони потерпіли від торгівлі людьми.

За матеріалами дослідження, 31,41% потерпілих були допитані поліцією в країнах призначення, зокрема в зв'язку з визнанням потерпілою від торгівлі людьми – 43,68%, з метою виявлення бажання свідчити – 39,08%, в зв'язку з відсутністю документів, що засвідчують особу – 24,14%, перевіркою причетності до вчинення злочину – 21,84%. 77,62% допитаних жінок не було пред'явлено жодних звинувачень.

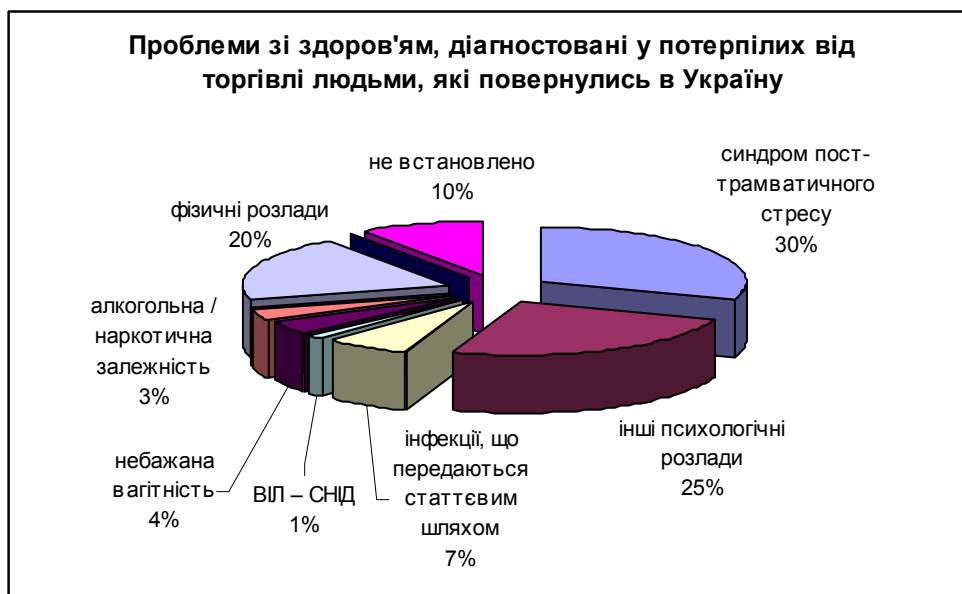

Звичайно, найбільш вчасну і необхідну допомогу потерпілим від торгівлі людьми можуть надати неурядові організації в країні перебування, коли їх становище особливо вразливе. З числа опитаних, на жаль, таку допомогу одержали менше чверті потерпілих (24,55%), зокрема: медичну – 12,64%, матеріальну допомогу – 10,83%, встановлено зв'язок з рідними – 9,39%. 1,44% потерпілих проходили свідками по кримінальним справам і перебували під програмою захисту свідків.

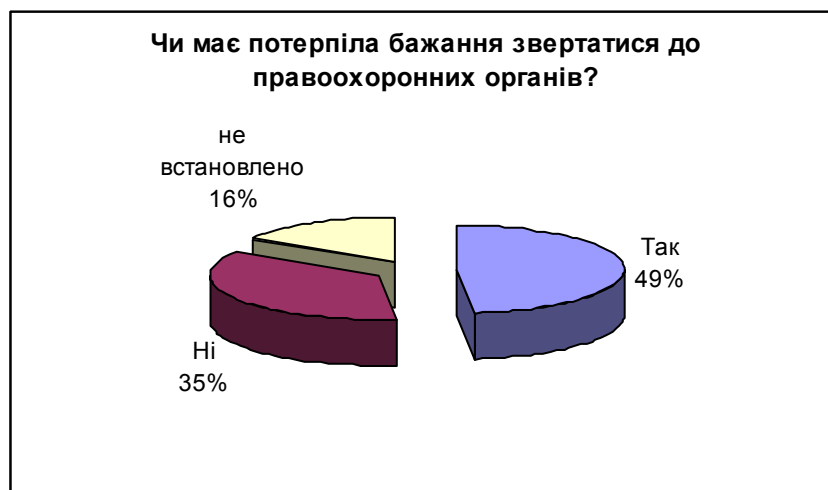
Після повернення в Україну, 24,91% жінок звернулись за допомогою до Центрив “Жінка для жінки”, 15,88% — до притулку МОМ в м. Києві, а 72,56% відбули за місцем постійного проживання. При обстеженні потерпілих, що звернулись до Центрив, було діагностовано: синдром пост-травматичного стресу — у 56,68%, інші психологічні розлади — у 46,93%, фізичні розлади — у 37,18%, інфекції, що передаються статевим шляхом — у 12,27%, небажана вагітність, алкогольна та наркотична залежність — у 7%, ВІЛ-СНІД — у 2,53% обстежених жінок.

Потерпілі жінки, що звернулись до Центрив, потребують і очікують різних видів допомоги, а саме: соціально-психологічної — 78,34%, матеріальної та навчання фаховим навичкам — 61%, медичної — 52,35%, юридичної — 39,71%, а також допомоги в працевлаштуванні та забезпеченні житлом. З точки зору представників НУО, які безпосередньо займаються наданням допомоги потерпілим від торгівлі людьми в Україні, загрозливою є тенденція зростання кількості осіб, зацікавлених головним чином в отриманні фінансової допомоги (від 55% до 61%). При цьому, кількість осіб, які потребують допомоги

в працевлаштуванні, тобто готові робити певні кроки для покращання власної ситуації, коливається в межах 10-20%. Тобто дуже гостро постають питання виведення потерпілих із стану “жертви” та їх мотивації до реальних дій з метою поліпшення життя власноруч.

На майбутнє, головними бажаннями потерпілих, які звернулись до Центрів, були: знайти нову роботу в Україні — 59,21%, одержати освіту — 46,57% та вилікуватись — 31,05%.

Близько 80% з тих потерпілих, які висловили бажання звернутись до правоохоронних органів в Україні, хочуть це зробити з метою покарання злочинців та надання інформації щодо осіб, причетних до торгівлі людьми. В той же час, 35,38% потерпілих не бажають свідчити, оскільки бояться переслідування з боку злочинців, а 23,47% потерпілих не бажають розголосу інформації про те, що з ними відбулося.

Нажаль, в Україні, в зв'язку з недостатнім фінансовим забезпеченням правоохоронної діяльності, реальні можливості виконання всіх заходів, передбачених Законом України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” (1994 р.), дуже обмежені. Крім того, поки що немає державних притулків для потерпілих, створення яких передбачено Комплексною програмою протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки. Реальні

заходи по наданню допомоги потерпілим здійснюються, в основному, за рахунок зусиль міжнародних та неурядових організацій.

Слід відзначити, що в Україні протягом трьох останніх років, завдяки активній співпраці неурядових організацій з правоохоронцями, роботі з потерпілими та надання їм необхідної реінтеграційної допомоги, намітилась позитивна тенденція суттєвого підвищення рівня довіри до правоохоронних органів з боку потерпілих. Про це свідчать щорічно зростаюча кількість заяв постраждалих до міліції та кількість кримінальних справ проти торгівців людьми: 2000 рік – 42 виявлених злочина, 2001 р. – 90, 2002 р. – 169, 2003р. – 289, 3 місяці 2004 р. – 75.

